

Mahalle Baskısının Sosyolojik Tahayyülünde Kentsel Güvenlik

Urban Security in the Sociological Imagination of Neighborhood Pressure

Arzu Yılmaz Aslantürk¹, Oğuzhan Aslantürk²

Öz

Kentin kültürel zemini üzerine inşa edilen mahalle, toplumsal bütünleşme aracıdır. Toplumsal bütünleşmenin kentsel boyutta sürekliliğinin sağlanması için ise sosyal düzen kurallarına gereksinim duyulmaktadır. Yüz yüze ve kişisel ilişkilerin modern toplumlara göre daha fazla ön planda tutulduğu Osmanlı şehir toplumunda, mahallenin adeta bir toplumsal denetim misyonu üstlendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Osmanlı döneminde mahallede toplumsal duyarlılığın izdüşümü olduğu ve toplumsal denetimi sağladığı iddiasıyla ortaya çıkan mahalle baskısı kavramı tercih edilmiştir. Şerif Mardin tarafından kullanılan mahalle baskısı kavramına siyaset bilimi literatüründe sıkça yer verilmesine karşın, sosyoloji ve kentsel güvenlik bağlamında yer verilmediği görülmektedir. Literatür taramasına dayanan bu çalışmanın amacı, mahalle baskısının sosyolojik tahayyülü üzerinden kentsel güvenliğe olan etkisini geleneksellik ve modernite ekseninde değerlendirmektir. Dolayısıyla çalışmanın savı, kentsel güvenliğin sağlanmasında mahalle baskısının etkili olduğudur. Bu sebeple çalışmada, geleneksellikten moderniteye dönüşüm sürecinde mahalle baskısına, mahalle baskısının ve kentsel güvenliğin kesişim mekânı olan çıkmaz sokağa yer verilecektir. Buna ek olarak, mahalle baskısının sosyolojik etki alanları kentsel güvenlik çerçevesinde değerlendirilecektir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre, mahalle baskısı mekanik dayanışmacı toplumlarda kentsel güvenlik gibi olumlu etkiye sahipken; organik dayanışmacı toplumlarda politik içeriğe sahip olumsuz bir anlam ihtiva etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Güvenlik, Mahalle Baskısı, Modernite, Suç

Abstract

The neighborhood, built on the cultural ground of the city, is a means of social integration. In order to ensure the continuity of social integration in the urban dimension, social order rules are needed. It is understood that in the Ottoman urban society, where face-to-face and personal relations were prioritized more than in modern societies, the neighborhood almost assumed a social control mission. In this context, the concept of neighborhood pressure, which emerged with the claim that it was a projection of social sensitivity in the neighborhood and provided social control during the Ottoman period, was preferred. Although the concept of neighborhood pressure used by Şerif Mardin is frequently mentioned in the political science literature, it is seen that it is not included in the context of sociology and urban security. The aim of this study, which is based on a literature review, is to evaluate the effect of neighborhood pressure on urban security through the sociological imagination in the axis of tradition and modernity. Therefore, the argument of the study is that neighborhood pressure is effective in providing urban security. For this reason, in the study, , in the process of transformation from tradition to modernity, neighborhood pressure, a dead-end street which is the intersection of neighborhood pressure and urban security will be included. In addition, the sociological impact areas of neighborhood pressure will be evaluated within the framework of urban security. According to the findings obtained as a result of the study, while neighborhood pressure has a positive effect like urban security in mechanical solidarity societies; In organic solidary societies, it has a negative meaning with political content.

Keywords: Urban Security, Neighborhood Pressure, Modernity, Crime

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 20 / 07 / 2022

Accepted: 18 / 10 / 2022

¹ Öğr. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Aksaray, Türkiye, aslanturkarz@hotmail.com, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-2257-5433>.

²Öğr. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi Dış İlişkiler Koordinatörlüğü, Aksaray, Türkiye, oguzhanaslanturk@aksaray.edu.tr, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0001-9789-7202>.

Giriş

Tarihi ve sosyolojik perspektiften mahallenin algılanışı, güvenlik ve gündelik hayatı kavrayışımızla yakından ilişkilidir. Suç ölçütü açısından kentler tarihsel olarak karşılaştırıldığında; farklılık arz etmektedir. Osmanlı şehir toplumunda mahallelinin birbirini tanıyıp kefil olmasının mahallede toplumsal güvenliği tesis edildiğini doğrularken; ulus devletinin inşasıyla beraber kırdan kente göçlerin arttığı modern kentlerde kentle bütünleşemeyen birey suç öznesi haline gelerek; mahallenin işlevini değişikliğe uğratmıştır. Sosyal kontrol mekanizması olan mahalle, bir arada yaşayan insanlar arasında iş birliği ve güveni çeşitli biçimlerde inşa etmiştir. Bu bağlamda, tarih boyunca kentin güvenliğinin sağlanmasında mahalle yönetimleri ön plana çıkmıştır.

Sanayileşmenin ivme kazandırdığı kentleşme olgusu, çok yönlü bir mekân inşasını beraberinde getirmektedir. Kentleşmeyle beraber karmaşık bir mekanizmaya sahip olan kentler, yaşayan bir organizma gibi; kır ve kent arasındaki dinamizme sahne olmaktadır. Kırdan kente göç, her ne kadar kentsel emilimi sağlasa da içselleştirilememektedir. İçselleştirilememenin sebebi, nüfus yığılması biçiminde gerçekleşen dengesiz kentleşmedir. Dengesiz kentleşmenin mekânsal ve sosyolojik açıdan birçok sorunları mevcuttur. Nüfus yığılmasıyla birlikte heterojen bir toplumsal dokusuna sahip olan kentler, denetim yetersizliği nedeniyle suç olgusuna zemin oluşturarak; kentin güvenlik sorununa neden olmaktadır. Bu anlamda, kent dışı yerlere oranla kentleşmenin suçun niceliğini ve türlerini arttırdığı Derdiman'ın (2010:52) yaptığı çalışmada sayısal veriler ve gözlemlerle ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de 1950'den 1980'e kadar yaşanan iç göçlerle beraber, kentler mahallenin meşruiyeti kriziyle karşı karşıya kalmaktadır. Durkheim'in *Toplumsal İşbölümü Üzerine (1893)* adlı çalışmasında yer verdiği üzere, toplumsal kurgu mekanik ve organik dayanışmaya göre biçimlenmiştir. Kişiler arası ilişkilerin doğrudan ve homojenlik ilkesi etrafında şekillendiği Osmanlı şehir toplumunda, kolektif bilinç hâkim olmuştur. Mahallede toplumsal rollerin belirgin, kolektif nitelikteki eylem ve ihmallerin sorumlularının ayırt edilebilir olduğu şartlarda mekanik dayanışma anlam kazanmıştır (Paydaş, 2015:606). Buna karşın, organik dayanışmanın hâkim olduğu modern kentlerde toplumsal normsuzluk olarak ifade edilen anomi sorunu baş gösterecek; bu durum karmaşa ve belirsizliğe yol açacaktır. Bireyin toplumdan doğduğunu savunan Durkheim' e ek olarak Foucault'nun da değindiği gibi "söylem tek başına değil birlik halinde ve üretimi ile birlikte çözümlenebilir hâle gelmektedir" (Güneş, 2013: 57). Bu bağlamda, mekanik dayanışmanın tamamlayıcı parametresi olan kolektif bilinç, dengesiz kentleşmenin sorunlarını gidermek için önem arz etmektedir. Dolayısıyla çalışmada, dengesiz kentleşmenin sosyo-psikolojik yönü organik dayanışma bağlamında kentsel güvenlik üzerinden ele alınmaktadır.

Daha çok siyaset sosyolojisi literatüründe Şerif Mardin tarafından sosyal psikoloji ölçeğinde ele alınan mahalle baskısı kavramı, yükselen İslami unsurların bir baskı aracına dönüşmesi olarak ifade edilmiştir (Çetin, 2011: 85). Mahalle baskısının kent sosyolojisi nosyonunda ise mekânın tanıklık ve temsil kabiliyeti ön plana çıkmaktadır. Osmanlı şehir yapısının sosyolojik kodlama sisteminde ön plana çıkan mahalle baskısında, mekânsal tanıklık konut kültürü ile şekillenmektedir. Nitekim evlerin özel alan ve kamusal alandaki yeri, evin uzantısı olan sokağın formasyonun çıkmaz olması şehrin sosyolojik dokusunu etkilemektedir. Buna ilaveten, gündelik hayatın iletişim şekli olan dedikodunun mahremiyeti kamusal alana taşınması, mahalle baskısının sosyolojik potansiyelini içermektedir. Mahallelinin birbirini gözetlemesiyle suç olarak kabul edilen bir edininin bir kişiye söylenmesi, tüm mahalle tarafından duyulmasına ve dedikodu çıkmasına neden olacaktır. Böylece, suç mahkemeye yansiyacak; ispatlara ve şahitlere göre suçun niteliği ortaya çıkacaktır.

Çalışma, yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda, mahalle baskısının kent güvenliğindeki etkisini, geleneksellik ve modernite ekseninde açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmayı özgün kılan nokta, mahalle baskısını siyaset sosyolojisinden ziyade kent sosyolojisi çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmasıdır. Çalışma mahalle baskısını iki tema üzerinden ele almaktadır: Kentsel güvenlik ve mekân. İlk kavramın analizi büyük oranda Antik Yunan'dan Osmanlı şehir kültüründe gündelik hayatı oluşturan mahalle mekânının tarihsel seyrine dayanır. Kentte güvenlik imgesi dönemselsel olarak farklılık arz etmektedir. Altı çizilmesi gereken nokta, Osmanlı şehirlerinde güvenlik sınırlarının mahalle ile belirlenmesinin nedeni, mahallede meydana gelen suçların failinin bulunmaması durumunda tüm ahalinin sorumlu tutulmasıdır. Mekânın ele alınmasının sebebi ise, mahalle baskısının geleneksellikten moderniteye dönüşüm sürecinde belirleyici olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, geleneksel mahalle mekânında özel alanın kamusalâ dâhil olması, çıkmaz sokağın mahalle baskısının sosyo-mekânsal hamlesi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kentsel güvenlik ve mekân, mahalle baskısının sosyolojik bütünlüğü içinde iç içe geçmiş süreçleri işaret etmektedir. Çalışma son olarak kapitalizmin esir aldığı sosyolojik nosyonla, kentsel modernite ekseninde mahallenin baskısının sosyolojik sınırlarını ele alacaktır.

1. Kentsel Güvenlikte Mahallenin Sınırları

Sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bakımdan incelenen kent, içerisinde kendine özgü bir toplumsal ve mekânsal örgütlenme biçimi ve bir hayat tarzı barındırmaktadır (Güler, 2011: 51). Kent özgüllüğünde hayat tarzını biçimlendiren

faktörlerin başında kentsel hak gelmektedir. Dolayısıyla kentte yaşayan her bireyin, mekânları kullanırken güven içinde olması sahip olduğu kentsel haklarından ileri gelmektedir. Abraham Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde ilk sırada yer alan barınma, yeme-içme gibi ihtiyaçlardan sonra gelen güvenlik gereksinimi karşılanmadan, bireyin toplumsal ihtiyaçları biçiminde tanımlanan; sevgi, aidiyet, kendini gerçekleştirme ve kendine saygı gibi gereksinimlerini karşılamak mümkün görünmemektedir (Kula ve Çakar, 2015: 93).

Lewis Mumford (2007: 109), "Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği" adlı çalışmasında kenti, yapılar yığınından ziyade sürekli etkileşim içinde ve birbirleriyle ilişkili olan karmaşık fonksiyonel bütünlük olarak ifade etmektedir. Böyle bir yapı içinde, kültür kutuplaşması kodu kent toplumunu karakterize etmektedir. Buradan hareketle, kent bünyesinde etkileşim zemini oluşturan mahalleler, homojen ve heterojen olmak üzere farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Antik Yunan'da polis hem şehir hem de devlet olması, şehir devletleri ile mahalle arasında ilişki kurulmasına imkân vermiştir. Örneğin Antik Yunan 'da şehir devleti olan polise yurttaşların bağlılıkları, mahalle örgütlenmeleri sayesinde gerçekleştirilmiştir. Demos ve kratos'tan oluşan demokrasi, Antik Yunan'da ortaya çıkmıştır. Yunanca "deme"den gelen Demos, mahalle, oturulacak yer olarak ifade edilmektedir (Şenel, 1999:119). Bu anlamda Antik Yunan'da mahalle demokrasi ile ilişkilendirilmiştir. Aristoteles'in güvenlik temelli ortaya koyduğu kent tanımı ise, "insanların daha iyi bir yaşam sürdürmek için toplandıkları yerlerdir (Şenel, 1999)". Antik Yunan Şehir Devleti olarak ifade edilen polis etimolojik anlamda kökeni kale (korunaklı yer) ve sığınağa işaret etmesi (Hansen, 1993:32), Aristoteles'in görüşünü desteklemektedir.

Orta Çağ şehirlerinin güvenlik imgesinde ise surlar önem arz etmiştir. Kentin bir sur ile çevrilmesi ve koruma altına alınması sonucunda insan, "dış dünyanın baskılarından kurtulmuş bir şekilde, ilk kez kendine özgü bir dünya bulmuştur" (Childe, 2013: 109). Childe'in görüşleri doğrultusunda, surun sınır koyma işlevine sahip olduğunu anlayabiliriz. Sınırı sur içerisindekiler ve dışarıdakiler olarak ele alırsak; surun içindekiler kente aittir, diğeri ise ötekidir; böylelikle surlar, kentli ile barbarı ve kentli ile diğer kentliyi ayırma işlevine sahip olmuştur (Ülkür, 2019:30). Bu anlamda, zengin ve fakir mahalleler arasında ortaya çıkan karşıtlık toplumdaki farklılaşmayı gösteren ilk işaretler olmuştur (Mazi, 2008: 42).

Kentsel hareketliliğe hız kazandıran Sanayi Devrimi, üretimde makineleşmeyi beraberinde getirerek sermaye birikiminin oluşmasına ve sınıfsal tabakalaşmaya neden olmuştur. Ortaya iş gücü açığınının çıkmasıyla, kentler köylerden büyük ölçüde göç almıştır. Göç edenler kentin çeperine yerleşmiştir. Engels (2010: 95-96), sanayi devrinde mahallelerde ve sınıfsal ve mekânsal ayrışmanın görüldüğünü şöyle açıklamaktadır:

"Kent, öyle garip kurulmuştur ki, kişi kendini işi ve eğlence gezintileriyle sınırlarsa, bu kentte yıllarca yaşasa da, her gün sokağa çıksa da emekçi mahalleleriyle hatta işçilerle bile karşı karşıya gelmeyebilir(...)para aristokrasininin mensupları, kendi işyerlerine, bütün emekçi mahallelerinin ortasındaki kısa yoldan, sağda-solda gizlenmiş iç karartıcı sefaletin ortasında olduklarını görmeksizin geçerek gidebilirler(..)Burada öfke ve dehşete sebep olan her şey yakın zaman kökenlidir, sanayi çağına aittir(..)". Gecekondu mahallesi olarak ortaya çıkan heterojen mahallelerin kötü şartlarda olduğu Engels'in görüşlerinden anlaşılmaktadır. İçli'ye (2003:530) göre, Sanayi Devrimiyle birlikte ortaya çıkan kapitalist sisteme özgü olan alt sınıfın üst sınıf tarafından sömürülmesi sonucunda suç eylemi ortaya çıkmıştır.

Verilen bilgiler ışığında, toplumsal mülkiyetin hareket noktası olan Batı şehir medeniyetini değerlendirdiğimizde; kent yapılanmasında ekonominin etkin bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kentin omurgasını oluşturan mahallelerin, sınıfsal ve mesleki farklılaşmaya göre örgütlenmiş olduğu görülmektedir. İlk kentlerin tehlikelerden korunmak ve güvenlik ihtiyacının giderilmesi için kurulması, surun kendisinden ziyade koruma kapasitesini ön plana çıkartmaktadır (Aslanoğlu, 1998: 48).

Geçmişten günümüze güvenliğin gündelik algısının mekânsal zeminini oluşturan mahalle kavramının çok yönlülüğü, kentin sosyolojik birimini meydana getirmektedir. Dolayısıyla, kentlerde özel mülkiyetle bağlantılı ortaya çıkan bireysel güvenlik ihtiyacı mahalle bünyesinde kolektif bir kimlik kazanmıştır (Kodak, 2011:58; Özdil; 2017:387). Kentlerde tarihsel dinamikler ve sosyo-kültürel konuma göre belirlenen mahalle, gündelik hayatın geçtiği mekânsal ilişkiler sistemini bünyesinde barındırmıştır. Ergenç'e (1984: 69) göre mahalle; birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, toplumsal dayanışma içinde olan kişilerden meydana gelen topluluğun ikamet ettiği yer veya aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte yerleştiği kent birimi olarak tanımlanmaktadır.

Osmanlı kent toplumunda kent farklı mahallelere bölünmüştür. Bununla birlikte farklı mahallelerin kentle bütünleşmesi gerekmiştir. Bu minvalde, kentsel güvenlik mahallelerle uyumlu bir biçimde Osmanlı sivil toplumunun ayrırcı özelliği iken diğer taraftan gündelik hayatın yerleşim pratiğinde insanların güven içinde yaşamak ve varlığını sürdürmek için sosyal kontrol mekanizmalarına gereksinim duyulmuştur. Mürur tezkeresi³, kefalet müessesesi ve kâseme kent güvenliğinde

³ Tanzimat döneminde vatandaşların yurt içinde seyahat edebilmeleri için almak zorunda buldukları izin belgesi "mürur tezkeresi" olarak ifade edilmektedir. Bu belge, 1831 yılına kadar kaza ve kasabalarda naib ve kadılar tarafından temin edilirdi. Dolayısıyla şehir dışına çıkmak isteyen, mahalle imamından nereye ne amaçla gittiğini gösteren pusulayı alıp, pusulayı kadiya gösterip tezkereye belli bir ücret karşılığı sahip olabiliyordu (Çadircı, 1979:56).

mahallenin sınırlarını belirleyen toplumsal kontrol mekanizmaları olarak ortaya çıkmıştır. Kefalet müessesesi ise, mahalledeki beşerî ilişkiler zemini üzerine kurulan mahallelinin birbirine, salah ve istikamet doğrultusunda kefil olduklarını taahhüt ettikleri ve içlerinde yasaklı şeyleri yapan kişilerin bulunmadığını beyan ettikleri, aksi takdirde bunun getireceği sorumlulukları yüklenmeyi kabul ettikleri oto-kontrol sistemidir (Özcan, 2001: 132). Mahalle sınırları içinde faili bilinmeyen suçlarda mahalleliye kolektif sorumluluk yükleyen kâseme müessesesi ise; asayiş ve güvenliğin sağlanması hususunda ön plana çıkan İslam hukuku uygulamasıdır (Özcan, 2001: 146).

Sosyal kontrol mekanizmalarını işletmek ve alınan tedbirleri uygulamakta yetki sahibi olan imam, mahallenin asayişinden sorumlu olmuştur. Mahallenin yönetiminden sorumlu olan imam, beratla atanmış olup; "vazife" olarak adlandırılan ücretini vakıftan temin etmekteydi. Mahallenin mülki, beledi ve adli işlerinin başı olarak görev yapan imamın bu görevlerinin haricinde temel görevi din adamlığıydı. Mahallelinin sicillerini tutmak, ölüm, doğum, evlenme ve boşanma gibi toplumsal olaylarda sorumlu olmasına ek olarak; mahallenin düzenini karıştıranlarla mücadele ve ev basmaya kadar varan ahlaki denetimi yerine getirmekteydi (Göktaş, 1994:241).

Kentin içinde belli sınırlara işaret eden mahalleler, sınırlarını gündelik hayatın değerleri üzerine inşa etmektedir. Kavramsal açıdan geleneksel mahallenin sınırı mahremiyet, güvenlik ve mesafe gibi olgularla betimlenmektedir. Mahalle hayatı bu sınırları teminat altına alarak gelişmekte; sınır ihlali mahalle kurumları devreye girerek kontrol sağlanmaktadır. Temelde adab-ı muâşeret çerçevesinde var olan mahallede, davranışların, hal ve hareketlerin belli bir mesafede ve belli bir düzeyde gerçekleştirilmesine özen gösterilmektedir. Nitekim, sosyal sınırlarla mahalle ahaliye naif bir baskı uygulamakta; buradaki amaç kontrollü yaşamı sağlamaktır. Naif baskının yeterli olmadığı durumda, kanunlar ve idari tedbirler yürürlüğe konularak; mahalle hayatının devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır (Alver, 2010:134).

Siyasi bir imge olan mahalle baskısı, sosyolojik olarak mekânda koruyuculuğu ve tedbiri ele almaktadır. Osmanlı şehirlerinde düzenli bir toplumsal yaşamın üretilmesi ve sürdürülmesinde mahalle güvenlik birimiyken, Şerif Mardin tarafından politik düzlemde ele alınan mahalle baskısı kavramının, tarihsel süreç içerisinde değişen rolüne ve kavramın beslendiği mahalle olgusuna vurgu yapılmaktadır.

2. Geleneksellikten Moderniteye Mahalle Baskısı

Bir toplumun mekân ve zaman parametrelerine bağlı olarak kendi içinde geliştirdiği ekonomik, dini ve kültürel pratiklerin birbirleriyle kesişerek belli bir tarih kesitinde somutlaşması olarak ifade edilen gündelik hayat, bu iki değişkenden bağımsız değildir. Mekân ve zamanın belirleyiciliğiyle oluşan toplumsal organizasyonlardan mahalle, gündelik yaşamın hem dar ölçekli iktisadi, kültürel ve dini pratikleri kapsamı hem de geniş ölçekli şehir yaşantısının inşacı birimi olması açısından işlevsel bir gözlem aracıdır (Işın, 2014:73).

Geleneksellikten moderniteye dönüşüm sürecinde ahlaki ilkelerin nasıl şekillendiğini belirtmesi için Durkheim'e referans vermek yerinde olacaktır. Durkheim sosyolojisi gelenekselliği mekanik dayanışmayla ilişkilendirirken; moderniteyi organik dayanışmayla ilişkilendirmektedir. Durkheim'e (2005:22) göre ahlaki kontrol, mekanik dayanışmalı toplumlarda kolektif bilinç tarafından sağlanmaktadır. İş bölümünün ve bireyselliğin gelişmemiş olması, ahlaki ve entelektüel homojenlik, ortak mülkiyet, farklılaşmanın önlenmesi, toplumsal ilişkilerin basitliği, ekonomik etkinliklerin ortaklaşa gerçekleştirilmesi mekanik dayanışmalı toplumların genel nitelikleridir. Osmanlı şehir toplumuna geleneksel mahalle anlayışı mekanik dayanışma anlayışına göre inşa edilmiştir.

Dayanışma ve iyi ilişkiler üzerine inşa edilen geleneksel mahalle anlayışında, mahalle sakinlerinin birbirlerini tanıması ve güvenmesi ön plandadır. Mahalleye kimsenin tanımadığı, güvenilir olduğu kanıtlanmamış insanların yerleşmesine izin verilmemiştir. Mahalle, komşularıyla yalnızca yan yana oturmasından ziyade birbiriyle yardımlaşmak, birbirlerini korumak ve iyi ilişkiler kurma olanağını sağlamaktadır (Geray, 1995: 28). Ötekiyle ilişki kurma mekânı sağlayan mahalle, aidiyet ortamı sunmaktadır. Bireyin kendiliğinin ve özbilincinin temelinde yatan tanınma duygusu, mahalle sayesinde gerçekleşmektedir (Lynch, 1997:22). Mahallenin sosyal kontrol aracı olduğuna dair güzel bir örnek Kara Şeyh Mahallesinde yaşanmıştır:

"Bu mahallede oturan Kamer adlı kadının oturduğu evinin kuzey tarafında bulunan duvarının 6 gün önce yıkılması sonucu yaralandığını komşuları bildirmiş, durumun keşfi ve kadının muayene edilmesi talebinde bulunmuşlardır. Mevlana İbrahim bu iş için görevlendirilmiş, duvarın kadının üzerine yıkılmasından dolayı sağ ayağının parmakları ile sol baldırının yaralandığı görülmüş, durum kadından sorulduğunda o da evinin duvarının yıkılmasından dolayı yaralandığını " --- cerehat-ı mezkuremin te'siratından naşi mütevefat olursam mahalle-i merkume ahalisinden kat'a bir kimesne ile dava ve nizâ'ım yoktur---" şeklindeki ifadesiyle bu yaralanmadan dolayı ölümü halinde mahalle halkının bir sorumluluğunun olmadığını dile getirmiştir (Fikriyat, <https://www.fikriyat.com/tarih/>).

Cemaat yapısının egemen olduğu Osmanlı İmparatorluğu'nda mahallenin sosyal dokusunda, toplumsal yapı, "millet sistemi" esasına göre şekillenmekteydi. Ortaylı'nın (2000:7) ifade ettiği üzere "Millet sistemi farklı dinden insanların evlilik ve akrabalık kurarak kaynaşmasına manidir ve her halk kendi kampında yaşamıştır; ama kültürel etkileşim ve hayatın temel kurumlarındaki ortaklık şaşılacak derecede yüksekti". Milletlerin ayrı mahallelerde yaşamaları; sosyal yaşamda ödülün, kınamanın toplu olarak gösterilmesine neden olmuştur (Ortaylı 2000: 2). Bu anlamda imparatorluğun yerine inşa edilen ulus-devletler, hegemonik kültürü temsil eden şehirlerin yerel uzantıları olan mahalleler; sosyolojik ve yönetsel olarak insanlığın kategorik ayırımına (din, mezhep, ideoloji) göre şekillenmiştir (Çetin, 2009: 171).

Genel anlamıyla zaman; gündelik hayat deneyimlerinin bir süreç boyunca bütünleşme ya da çözülme doğrultusunda gösterdikleri başkalaşmaları ifade etmektedir. Ortadoğu İslam geleneğinin bir uzantısı sonucu olarak, Osmanlı'da gündelik hayatın mahalle bünyesinde şekillenmesi tarihi kesit içerisinde günümüze yansıyan mahalle baskısı kavramını işlevsel kılmıştır (Işın, 2014:73-74). Yaşam tarzı kalıpları ve sosyal denetimle ilişkili olarak kavramlaştırılan mahalle baskısı kavramı çevreden ve halkın büyük kesiminden büyük ilgi görmüştür. Kavramın yoğun ilgi görmesine karşın, sosyal bilimciler arasında mahalle baskısı kavramının ne olduğu hususunda ortak bir görüş doğmamıştır (Çetin, 2011:81). Toplumsal kutuplaşmayı pekiştiren "mahalle baskısı" kavramının mekânsal çağrışımının simgesel düzeyde ifadesini oluşturan mahalle olgusu, kentsel moderniteyle birlikte toplumsal ünite formundan uzaklaşmıştır. Geleneksel mahallenin cami'nin dini çekirdeği etrafında biçimlenmesi, gündelik hayatın kültürel içeriğini yansıtmaktadır. Kültürün belirleyici sembolünün dini karakterde olması, gündelik hayatın değerler sistemi, ekonomik etkinlikleri ve insan ilişkileri bu manevi atmosferin içinde kolektif bir nitelik kazanmıştır. Dolayısıyla gündelik hayatın tüm pratiklerine egemen olan bütünsellik duygusu, cemaat üzerinde tahakküm kuran dini mekanizmanın dayanak noktasını oluşturmuştur (Işın, 2014:76-77).

Geleneksel mahalle yaşantısında içe dönük olan gündelik hayat, 19.yy'da mahalle ölçeğinin dışına taşmıştır. Mahallenin dış kabuğu çatlayarak, dar ölçekli yerleşim birimleri birbirine entegre olup; şehrin bütününde kozmopolit bir kültür yapılanmasının önünü açmaktadır (Işın, 2014:85). Dönüşen mahalle algısında, mahalle baskısının kavramsal yöneliminin içeriği oluşturan "din" ve "dindarlık" olguları, yeni bir "öteki" nin üretimiyle ayrımlaşan toplumsal hayatın baskı unsuru olarak değerlendirilmesine uygun bir ortam hazırlamıştır (Yenen, 2010: 212).

Kent toplumunu inşa eden modernitenin ürünü kentleşmedir. Kentsel yaşam içindeki etkileşim, kentleşme ve sanayileşmenin saç ayağı üzerine kuruludur. Bu bağlamda, bir toplumun toplumsal ve ekonomik yapısındaki değişimden kaynaklanan kentleşme olgusu (Keleş, 2002: 23) sosyo-kültürel dönüşüm sürecini ihtiva etmektedir. Modern kentin oluşumuna zemin hazırlayan Sanayi Devrimi, kentleşme olgusuna ivme kazandırmıştır. Kentlerde yaşanan nüfus artışıyla beraber, konut sorunu ortaya çıkmış; mevcut konut stoğunun yeterli gelmeyişi sıra evler ve bitişik nizam apartmanlardan oluşan konut topluluklarının doğmasına yol açmıştır (Sennett, 2006:299). Böylece kentsel mekânda yapılı çevrenin değişmesi, mahallenin sosyal sınırlarını da değişikliğe uğratmıştır.

18.yy'da sanayileşme ile başlayan ve kentte yaşamayı gerektiren modernite, sosyo-kültürel yapının da değişmesine, geleneksel değer ve inançların tahrip olmasına yol açmıştır. Ekonomik büyümenin kaçınılmaz sonucu olan kültürel değişim, inanç sisteminden bağımsız değildir. Belli bir kültüre tabi olmanın veya kültürleşmenin en güçlü aracının inanç sistemi olduğu sosyoloji tarafından açıklanmaktadır. Tarih boyunca topluma ve insana bir davranış ve yaşam çerçevesi din tarafından çizilmiştir. Dinden kültüre eklenen kültür değerleri ve davranışları da değişmekte, yerli kültürle yeni bir bileşimle vücut bulmaktadır (İnalçık, 2012:132). Dinin temellendirdiği ahlaki kontrol, sekülerizasyon sonucu yerini bürokratik ve mekanik araçlara bırakmıştır. Böylece, modernitenin araçları insanlık için araç olmaktan çıkıp, hayatın kendisi olmuştur (Fromm, 2004: 7-8).

Mardin'e (2012: 165) göre, sosyal değişim esnasında yeniye doğru yönelenler, kendileri bile farkında olmadan eskinin kalıpları içinde kalmaktadır. Geleneksel dönemde sosyolojik anlam ihtiva eden mahalle baskısı, modern kentte siyasi anlama karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır. Modern kent, Durkheim'in organik dayanışmacı toplumuna göre betimlenmektedir. Geleneksel toplumlarda dinsel inanç toplumsal hayatın bütünü düzenlediği için, ahlâkî otoritenin kaynağı Tanrı'dır. Modern toplumlarda dinsel inançların zayıflamasıyla, ahlâkî otoriteye toplumdan başka kaynaklık yapacak güç kalmamış olması (Özyurt, 2007 :100), sosyal kontrol aracı olarak mahalle baskısı kavramını gündeme getirmiştir. Yaşam tarzı kalıpları ve ötekileştirme söylemi üzerine temellenen "mahalle baskısı" kavramıyla tartışmalara neden olan Şerif Mardin, yüzyıllar boyunca Avrupa'daki insanların dindarlıklarından bağımsız olarak, güzel, doğru ve iyi olana dair bir felsefe üretme çabasında bulduklarından, fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde laiklik çabası verilmiş olsa da sosyal hayata ilişkin dinden bağımsız bir ahlaki doktrin üzerine derinlemesine tartışmaların eksikliğine işaret etmektedir (Çakır, 2008:12).

Dolayısıyla, mahalle baskısını betimlemek ancak gündelik hayatta sosyolojik kodların mekân tarafından nasıl içselleştirilip kullanıldığıyla mümkündür. Bir süreç boyunca gündelik hayat dinamiklerinin bütünleşme ya da çözülme doğrultusunda gösterdikleri farklılaşmaların işlevselleşebildikleri somut sınırları mekân unsuru belirlemektedir (Işın, 2014 :73). Bu husus, mahalle baskısı ve kentsel güvenliğin mekân yapısıyla ilişkilendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

2.1. Kentsel Güvenlik ve Mahalle Baskısının Kesişim Örüntüsü: Çıkılmaz Sokak ve Mahalle Bekçisi

Karmaşık yerleşimleri ifade eden kentte, toplumsal yaşamın akışını bozan suçlar gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. Kentte yaşayan grubun veya her bireyin hayata dair gereksinimlerini karşılamak ve ilişkilerini gerçekleştirirken güvenlik içinde yapabilmesinin mümkün kılınması, kentsel güvenlik olarak ifade edilmektedir (Kaypak, 2016:40). Kentsel güvenlik ile mahalle zemini arasında tanımlamaya çalıştığımız mahalle baskısı kavramı; mahallelinin benimsediği genel ahlaki değerlere riayet etmeyen kişilere karşı; mahallenin göstermiş olduğu tepki ya da mahalleden dışlama biçimi olarak tanımlanabilir (Açık, 2014:19). Mahallenin içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel yapının özelliklerine göre ortaya çıkan mahalle baskısında toplumsal kontrol mekanizmalarının görüldüğü Mardin'in (1991:72-73) aşağıdaki ifadelerinden anlaşılmaktadır:

“Çoğu zaman bir dereceye kadar keyfi olarak çizilen sınırlarıyla birlikte, mahalle, idari bir birimden fazla bir şeydir; o, külhanbeylerinin ve sadık köpeklerinin koruduğu sınırlarıyla kesif bir gemeinschaft'tır ve sıradan bir Osmanlı vatandaşının normal ömrünün çoğunu içinde biçimlendirdiği bir çevredir. İlk eğitimin verildiği, doğumların kutlandığı, evliliklerin düzenlendiği, ölümler için cenaze merasimlerinin yapıldığı yer burasıdır. Burası camilerin istenilen şeyi duymaları için mahallenin bütün sakinlerini harekete geçiren bir kurum gibi işlediği bir mekândır. Ahlaki denetimin İslami Kurumu, içki alametleri ve loş kumarhane odalarına sinsice ilerleyerek sokulurdu. Orada şaşkın âşıklara baskın vermek için bekçiler kol gezerdi; kahvehaneler-iletişim merkezi- işletilirdi; daha yüksek mercilere gidecek dilekçe üzerine ilk mühür, imam tarafından vurulurdu”

İçerisinde yaşayan bireylere homojenlik ve aidiyet sunan mahallenin, Osmanlı şehir toplumunun sosyal ve idari tanımında bariz bir kimliği vardır (Kuban, 1994:242). Mekanik toplumun ruhsal tipi olan kolektif bilinç, geleneksel toplumlarda ahlaki kontrolü sağlamaktadır. Kolektif bilince karşı işlendiği düşünülen suç eylemine verilen ceza da, bu bilinci rahatlatmaya yönelik olmuştur. Ahlaki denetim küçük topluluklarda toplumun tamamı tarafından gerçekleştirilmekte; mahallelinin birbirine aşına olmasından dolayı ahlaki denetimden soyutlanması mümkün değildir (Durkheim, 2006a: 333).

Osmanlı mahalle kültürüne hâkim olan mimari tarz, gündelik hayatta mahalle halkının mahremiyet ve güvenliğinin tesis etmekteydi. Cumbalı evler, Osmanlı geleneksel mahallesinin mekânsal kodunu oluşturmaktaydı. Ev hanımının sokaktan çocuğunu gözlemesine olanak veren evin cumbaları, aile toplum arasındaki mahremiyet ilişkilerini de yansıtmaktadır. Geleneksel mahalle örüntüsü içerisinde evlerin birbirlerine yakın konumlanmasına karşın, kullanıcılar birbirlerinin mahremiyetlerine saygı göstermişlerdir. “Komşuya pencere açmama” telakkisiyle, cumbanın geniş tarafı, karşı komşuyu görmemesi için göz hizasının üzerinde pencerelerle aydınlatılmış ya da pencereler ahşap kafeslerle kapatılarak; içerinin dışarıdan görülmesi engellenmiştir (Demiraslan, 2005: 845).

Ortaylı'ya (2000: 41) göre mahalle bir içtimaî kültürel birimdir. Osmanlı şehir yapısında iletişim ve etkileşim alanı olan sokak, evin uzantısıdır. “Sokak, eve benzer şekilde ‘insancıl, entim ve korunmuş mekân niteliğinde olup, iç mekâna dönüşmüştür. Yaşama alanları, ev, avlu duvarları, bahçe ve bunlara bitişik sokaklarla bir bütünlük arz etmektedir” (Alada, 2008:147). Mahalleyi şehir merkezine bilhassa çarşıya bağlayan anayol mevcuttur. Mahallenin bağlacı olan sokak dokusu planlı olmayan düzensiz sokaklardan ve çıkılmaz sokaktan oluşmaktadır. Bu anlamda mahalle sadece mahallelinin girebileceği mikrokozmozdu (Bergen, 2010:157).

Osmanlı şehirlerinde toprak mülkiyeti hususunda yasal bir otoritenin olmayışı; yapı adaları bölünürken sadece başkasının mülkiyet ve mahremiyet hakkının dikkate alınması, kentin ekonomik değerinin toprak rantından ziyade mevcut yapılar ile ölçülmesi düzensiz bölünmeyi meydana getirerek; çıkılmaz sokak oluşumuna sebebiyet vermiştir (Tanyeli, 1987: 157-158). Keleş (1980:34) tarafından, “Konutları ve bireyleri kentteki dolaşım gürültüsünden ve yarattığı çekincelerden korumak amacıyla düzenlenen, yalnız bir yöne çıkışı olan, öteki ucu kapalı yol, ya da yer” şeklinde tanımlanan çıkılmaz sokakta; kullanım durumu sadece orada yaşayanlara aittir. Evlerin inşasında esneklik sağlayan çıkılmaz sokak, mekânsal düzenlemelerde özgünlük sağlamaktadır (McKeever, 1968:154). Aru (1998:11), geleneksel dokudaki yol ağının tesadüfi olmayıp, ritmik bir düzen içerisinde organik olarak geliştiğini ve dokuyu oluşturan insanların hayati ihtiyaçları sonucu meydana geldiğinden bahseder. Çıkılmaz sokak, mahallesi iyi tanımlanmış ve küçük olduğundan, çıkılmaz sokak çevresindeki komşular, geleneksel ızgara desenlerinde bulunanlardan sosyal olarak daha fazla bütünleşmiştir (Asabere, 1990:186). Çıkılmaz sokağa giren yabancı biri hemen ayırt edilmekte, mahalleli tarafından tüm sokağı koruyacak bir perspektifle gerekli müdahale yapılmaktadır (Stewig, 1966).

Geleneksel sokak dokusunun önemli bir bölümünü meydana getiren çıkılmaz sokağın teşekkülünde cemaat birliği önem arz etmektedir. Cemaat niteliğine haiz olan çıkılmaz sokaklar, geleneksel yaşam biçimine bağlılıkla beraber, kontrolü de bünyesinde barındırmaktaydı (Kızıltepe, 2018: 249). Mahalle-köy mescidi veya camisi kamuoyunun oluştuğu ve mahallelinin kimin ne yaptığı hususunda birbirlerine haber verdikleri yerlerdir (Ortaylı 2000: 42). Bu anlamda mahallenin habitusunu oluşturan cemaatler, kişinin hareket alanını sınırlayan değerlerden oluşan örgütlenme biçimidir.

Toplumsal ilişki ve bağlantı biçimi açısından kentsel mekânın kamusal örüntüsünde görünürlük kazanan cemaat tipi toplumlar kimliksel oluşuma sahip olmuşlardır (Tekin, 2004 :109). Bu toplumlar ahlaki, dini vb. toplumsal değerlerin ön plana çıktığı kurumlar olduğundan, sosyal kontrol bu unsurların meşrulaştırılması ile baskıya dönüşmektedir. Çünkü bu tür toplumlarda bireylerin, cemaat adına düşünüp aynı doğrultuda davranış geliştirmesi önemlidir. Aykırı bir durum baskıya kaynaklık etmektedir (Polat, 2018:35).

Gece güvenliğinin de mahalleli tarafından sağlanması, mahallelerin mimari ve topografik düzenlenmesinde; güvenlik ve mahremiyetin iki temel endişe olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Udovitch, 1989: 310). “Güvenlik ihtiyacı karşılanmamış hiçbir birey daha üst basamaklara, yani sosyalleşmeye iş ve özel yaşamında kişisel gelişimini tamamlama başarısına erişemez. Dolayısıyla güvenlik hizmeti, toplum hayatında büyük önem arz eden bir kamu hizmetidir” (Toprak, 2001b:131). Güvenlik ihtiyacı, sosyal denetimle birlikte kentlerin düzenine etki etmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti’nde mahallenin habitusunda sivil gözetimin inşasında güvenliğinin sağlanması noktasında mahalle bekçileri önemli bir yere sahip olmuştur. Geçmişten günümüze, mahallenin kolluk hizmeti bekçiler tarafından yerine getirilen bir kamusal faaliyettir. Mahallelerin güvenlik hizmetlerinin yanında beledi işlerle de uğraşan mahalle bekçileri; sokakların aydınlatılması ve halkın emniyetinin sağlanması görevlerini de üstlenmişlerdir (Alada, 2008: 170).

Yerel cemaatlerden büyük kentlere kitlesel göçler; üst düzeyde iş bölümü, rasyonel piyasanın kullanımı ve aşırı metalaşma; bürokrasinin giderek yaygınlaşması; toplumsal cinsiyet, ırk, din gibi farklılıkları birleştirebilmek için ulusal kimlikler yoluyla geniş çaplı entegrasyonlar modern döneme damgasını vuran toplumsal dönüşümlerdir. Ulus-devlet, kitlesel demokrasi, kapitalizm, bilim ve kitle iletişimi modernitenin tanımlayıcı kurumları arasında yer alırken; Rönesans, Aydınlanma, Reform, Amerikan ve Fransız Devrimleri ile Sanayi Devrimi ise modernitenin tarihi dönüm noktaları arasında yer almaktadır (Allan, 2020:14). Sosyo-kültürel bağlamda, moderniteyle beraber yeniden biçimlenme çok yönlü paradigma değişimini beraberinde getirmiştir. Modernite dinamiği türdeş bir yapıyı esas almakta; gündelik hayatta tüketim toplumunu esas alan anlayış üzerine kurulmuştur. Berman’ın (1994: 11) ifadeleri modern düşüncenin tasavvurunu ortaya koymaktadır:

“Modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi, olduğumuz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi. Modern ortamlar ve deneyimler coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesine geçer”

Geleneksel mahalle kültürünün karakteristiği moderniteyle birlikte değişime uğramıştır. Modern kentlerin konut tasarımında, konutun tek bir cephesi varsa insanlar yalnızca o cephe doğrultusunda yola bakmaktadırlar. Osmanlı şehirlerinde ise bu durum değişmektedir. Osmanlı şehirlerinde karşı evin bahçesinden manzaraya doğru, sağ taraftan camilere, minarelere bakmak gibi insanların farklı istikametlere yönelmesini sağlayan bir oluşum söz konusuydu (Cansever, 2013: 120). Bu bağlamda, Berman’ın yukarıda belirttiği gibi modernitenin belirlediği kentsel mekân unsurlarının dinsel sınırların ötesine geçmesi söz konusu olmuştur.

2.2. Mahalle Baskısının Sosyolojik Etki Alanları

Toplumsal gerçekliği araştırmada ve çözümlemede bir bilim dalı olarak sosyolojide kavramlar, teorilerin yapı taşlarıdır. Soruların nasıl sorulacağını belirleyen kavramlar, veriler arasındaki ilişkileri biçimlendirerek; verilerin temel yorumlanma yolunu oluşturmaktadır (Allan, 2020:78). Sosyologların kullandığı sistem, kurum ve rol gibi pek çok kavramın bireyler tarafından inşa edilen ve kullanılan tipleştirilmeler olduğunu belirten Schütz, bu tipleştirmelerin toplumsal olarak daha önce inşa edildiğini ifade etmiştir. (Wagner, 1973:25). Bu anlamda çalışmamıza konu olan mahalle baskısı kavramında, Osmanlı mahallesi toplumsal veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şerif Mardin, “mahalle baskısı” derken denetleme ve gözetleme ediniminden söz etmektedir. Sosyo-kontrol anlamındaki mahalle baskısını, batılılaşma yönündeki reformları mahalle metaforu üzerinden ele alan Mardin, Cumhuriyet Türkiye’sindeki sosyal değişimi, geleneksel ile moderniteyi sosyolojik olgular olarak değerlendirmekte, dinin toplumsal işlevinin mahalle baskısı ile etkileşimi sonucunda şekillendiğini belirtmiştir (Okumuş, 2018:169). Mardin’in toplumsal kontrol mekanizmasını veri olarak ele aldığı “mahalle baskısı”, Osmanlı Mahallesindeki sosyo-mekânsal unsurların modern kentlerde dönüşümünün bir sonucu olarak inşa edilmiş toplumsal bir gerçekliktir.

Bu noktada Şerif Mardin’in “mahalle baskısı” iddiasının sosyolojik olarak ne olduğu; mahallenin sosyolojik ve mekânsal inşası, modernite süreci ve kentsel modernite çerçevesinde nasıl konumlandığını tartışmak gerekmektedir. Siyaset Bilimci Şerif Mardin tarafından mahalle baskısı olarak kavramsallaştırılan toplumsal kontrol enstrümanı, makro-mikro yapısalıcı anlayıştan doğmuş bir kavram olarak görülebilir (Akçakaya, 2019: 429). Mahalle baskısı, yazısız hukuk niteliğindeki sosyolojik ilişkiler formudur. Bu nedenle toplumsal kontrolün yazılı olmayan hukukla gerçekleştirilmesi ve kanundan ziyade yazısız kuralların daha fazla uygulanabilir nitelikte olması; mahalle baskısı ile yazısız hukuk kuralları arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Böylelikle, mahalle baskısının sosyolojik yapı için hayati öneme sahip olması, ahlaki öge içermesinden değil; sosyal kontrol unsuru olmasından kaynaklanmaktadır.

Mahalle baskısının sosyal kontrol aracı olması din olgusuyla yakından ilişkilidir. Dinin hem genel “toplum kılavuzu” rolü, hem bilgisel işlevselliği, Batı’daki toplumlardan daha fazla gelişmesini sağlamıştır. Batı’da burjuvaların çıkarlarını koruyan mytos’ları, seküler ideolojileri Aydınlanma devrinin felsefesinde görüldüğü gibi, dinsel fikirlerle çatışmaktadır. Müslüman toplumunda ise rakip ideoloji yoktur (Mardin, 2012:75). Diğer taraftan, toplumsal kontrolün bütün araçları ahlak ve değer ikliminden uzaklaştığında; hoşgörüsüzlük ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, aile, siyaset ve din gibi sosyal kontrolü sağlayan kurumların, ahlak ve değer zemininden uzaklaşması, bireyler arasında çatışma ortamı oluşturarak; bireyleri mekânsal ve zihinsel olarak ayırışmalarını tetiklemektedir (Akçakaya, 2019:430). Başka bir deyişle, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sosyal, politik, ekonomik ve kültürel sistemlerin tümünden, tamamen veya kısmen mahrum olma süreci sosyal dışlanmaya neden olmaktadır (Çakır, 2002:84). Durkheim’e (2002:7) göre modern toplumlarda ahlakın en genel amacının kişi haklarını geliştirmeye ve bireyin çıkarlarını korumaya yönelik olması bundandır. Bireyin kutsallaşması, ahlaki eylemde bireyin çıkarlarının gözetilmesini gerektirmektedir.

Kırdan kente göçen nüfusun kentli nüfusla homojen hale gelmesi, göç eden nüfusun hayat tarzının kentteki yaşam biçiminden farklılık göstermeyen özellikler ve nitelikler kazanması kentsel bütünleşme olarak ifade edilmektedir (Şenyapılı, 1978: 55). Kırsal gelenekte var olan duygu birliği, akrabalık bağı ve de komşuluk ilişkileri kentte kaybolmuştur. Farklı hayat tarzlarının ve kişiliklerin bir arada bulunmasından dolayı kentler, tarihsel olarak insanların, halkların ve kültürlerin erime potası, kültürel ve biyolojik melezleşmenin yeşerdiği alanlardır. Farklı insanlar arasında ikincil ilişkiler hâkimdir. Bireyler bir taraftan özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını kazanırken; öte yandan kendini ifade etme biçimini, ahlâk ve değerlerini kaybederek; kentle bütünleşemez. Bu bir “anomi” dir (Özyurt 2007, 116). Böylece, kentle bütünleşememe durumu sosyal dışlanmayı doğurarak suç olgusuna zemin oluşturmaktadır.

Anomiyle beraber, mahalle baskısının kentsel güvenlikteki mekânsal etkisi azalmakta; sosyal düzensizlik baş göstermektedir. Sosyal düzensizlik, bir bölgede yaşayan insanların birlik, beraberlik ve toplumsal dayanışma ruhu oluşturarak genel yararı saptayamaması ve ortak yaşam alanında suçu önlemeye yönelik stratejiler geliştirememesidir (Cicerali ve Cicerali; 2018: 100). Nitekim, modern kent toplumunda kurallara aykırılıkla ortaya çıkan ve toplumsal düzeni tehdit eden suç olgusu sosyo-mekânsal açıdan, Amerikan kent sosyologları tarafından ileri sürülen kırık camlar teorisi ile açıklanmaktadır. Yaklaşımına göre, kuralsız ve düzensiz davranışlar Amerikan şehirlerindeki yozlaşma ve ciddi suç potansiyeliyle bağlantılıdır (Kelling ve Wilson, 1982).

Bir bireyi diğer bireylerden ayıran özellikler, tercihler, sınırlar ve hayatının her alanını kuşatan “kendine özlülük çerçevesi” özel alan iken “alenilik ve izlenebilirlik” de kamusal alan olarak ifade edilebilmektedir (Yılmaz, 2000: 92-93). Kamusal alanda vandalizm, sarhoşluk, dilencilik, serserilik, aşırı davranışlar, başboşluk ve benzeri nitelikteki her türlü kontrolsüz ya da düzensiz eylem ve davranışların suça karşı “sıfır tolerans” olarak ifade edilebilecek bir anlayış denetim altına alınması halinde hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı, gasp, cinsel saldırı, adam öldürme ve yaralama gibi ciddi suçlarda azalma olacağı düşüncesini içermektedir. Bu anlamda suçu önlemeye yönelik, proaktif güvenlik algısıyla ortaya çıkan kırık camlar metaforu, kentsel güvenlik temelli toplum politikası oluşturma amacı gütmektedir (Beşe, 2006:8). Kırık cam teorisinin mantığı, güvenli alanlar yaratmak ve özel mülkiyeti iyileştirmektir (Lippert, 2007:43).

Karaman’a (2000: 136) göre kentsel güvenlik, kentte yaşamını sürdüren bireylerin güvenlik içinde ihtiyaçlarını karşılaması ve ilişkiler ağını gerçekleştirmesi demek olduğuna göre sadece asayiş olarak ele alınamayacak bir kavramdır. Moderniteyle ortaya çıkan bireyselleşme olgusuyla beraber “bireysel özgürlük teması” önem kazanmıştır. Modern toplumun bireylerinde yabancılaşma; bireyselleşmenin bedeli olarak görülmüştür (Tutar, 2012: 60). “Bireylerin toplumsal ve maddi çevrelerini benimsemeleri ise onlara anlam atfetmelerıyla gerçekleşir; bu da toplumsal etkileşimlerin bir parçasını oluşturur” (Mai, 2005: 107). Newman, sosyal birliği geliştirecek şekilde yapılandırılan çevre ile suçun önlenilebileceği hipoteziyle kentsel güvenlikte “savunulabilen alan” yaklaşımını benimsemiştir. Bu doğrultuda insanların sürekli başkaları tarafından izlenebilmesiyle, suç korkusu azalacak; potansiyel suçlular tespit edilip gözlenebilecek, takip edilebilecek ve yakalanabilecektir. Çevre sakinlerinin yaşadıkları yerle aidiyet kurması ve güvenlik sorunuyla karşılaşınca birbirleriyle ve polisle iletişim kurması savunulabilir alanın diğer özelliğidir (Akt, Newman; Cicerali, 2018:104). Toplumsal etkileşim zemininde aşinalık temelli oluşturulan mahalleler, modern çağın kimlik krizine karşı direnç oluşturmaktadır. Bu anlamda kırık cam teorisi ve savunulabilen alan yaklaşımı mahalle baskısının kentsel güvenlikteki somut tezahürleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı şehirlerinde bireylerin davranışlarını biçimlendiren ortak kodların kaynağında tarihi yaşanmışlıklardan neşet eden “gelenekler” hâkimdir (Alada 2008: 126). Mahalle ahlakının korunması ve mahalle sakinlerine işlenen suçların önlenmesi vb. gündelik hayatın belirli hassasiyetlere göre düzenlendiği mahallede, evlerin mahremiyet duygusunu bozmaksızın, fakat komşuluk ilişkilerinin kolayca yürütülmesini sağlayacak şekilde yerleştirildiği de görülmektedir. Mahallelerde suç teşkil eden davranışlar birbiri ile sürekli ilişki içerisinde bulunan mahalleli tarafından dedikodu, eleştiri, müeyyide ve benzeri muamelelerle engellenmekte ve suç işlemeye gönüllü bireyleri kötü zandan muhafaza etmek için suç teşkil eden fiillerden uzak kalmaktadırlar (Sezik, 2019:655).

Toplumsal yapılanmanın küçük ünitesi olarak mahalle evleri, dayanışma ve yardımlaşmanın somut yansıması olarak komşuluk ilişkilerinin sürekliliğini sağlamanın yanında, özellikle kadınların gündelik yaşamlarındaki gizliliği de yansıtmaktadır (Ayvazoğlu, 1995: 61). Hepsinin hayata geçirilişinde ve uygulanmasında belirleyici olan bir denge noktası vardır. Bu nokta ise "ahlaki değerlerdir" (Alada 2008: 130). Karşılıklı rızaya dayansa bile, nikâhsız beraberliğin suç sayıldığı Osmanlı toplumunda mahalle baskısı kendini daha çok kadın-erkek ilişkileri üzerinden denetleme yoluyla göstermiştir. Osmanlı toplumunda kadın ile erkeğin beraberliği sadece nikâh ile meşru görülmekte; bunun dışında birliktelik mümkün değildir. Nitekim; nikahsız erkek ve kadın birlikte eğlenmesi, aynı yerde oturup yemek yemesi meşru görülmemektedir (Ortaylı, 2000: 156).

Geleneksellikten moderniteye geçiş yolculuğunda kentteki ilişkisel değişimler, sosyolojik olarak kentle bütünleşememe durumunu ortaya çıkartmaktadır. Sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sosyal, politik, ekonomik ve kültürel sistemlerin tümünden, tamamen veya kısmen mahrum olma sürecini tanımlamaktadır (Çakır, 2002:84). Şerif Mardin tarafından mahalle baskısı olarak kavramsallaştırılan sosyal kontrol enstrümanında gözetleme ve denetim olmak üzere iki farklı edimden bahsedildiği dikkat çekmektedir. Hayat tarzı ve yaşam biçiminin kültürel değerlere göre biçimlendiği Osmanlı mahallesinde mahalle baskısı, mahalle emniyetini sağlamanın sosyolojik dürtüsünün mekânsal olarak gösterirken; modern mahallelerde politik ve sosyolojik olarak göstermiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada mahalle baskısı kavramı, kent ve siyaset sosyolojisi açısından ele alınmıştır. Mekanik ve organik dayanışma bağlamında mahalle baskısının sosyolojik zeminini tartışırken, Durkheim'in toplumsal olguları açıklama anlayışından yararlanılmıştır. Mekanik dayanışma moderniteyle ilişkilendirilirken, organik dayanışma geleneksellik ile ilişkilendirilmiştir. İmparatorluktan ulus-devlete geçiş süreci, toplumsal yapıdaki farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Mekanik dayanışmanın görüldüğü Osmanlı şehir toplumunda kolektif ruh hakimken; organik dayanışmanın görüldüğü modern dönemde ulus bağlamında şekillenen bireycilik ön plandadır.

Sosyal düzenin sürekliliğinin sağlanması için toplumsal normlara ihtiyaç vardır. Din kuralları, ahlak kuralları ve hukuk kurullarında toplumsal normları oluştururken; birtakım yaptırımlara sahiptir. Mekanik toplumlarda ahlaki yapı, dinsel olanla örtüşmekte; toplumsal normların ihlali suç olarak düşünülmektedir. Organik toplumlarda ise suç karşısındaki yaptırım hukuk kuralları ile sağlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle; kolektif ruhun azaldığı organik toplumlarda, bu bilinç hukuk kuralları ile meşruiyet kazanmıştır.

Tarımda makineleşmenin artmasıyla beraber, işgücüne olan talep azalarak kırdan kente göçe sebebiyet vermiştir. Nüfus yığılma süreci olarak gerçekleşen dengesiz kentleşme, kentleri güvenlik sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Her toplumda sosyal bir olgu olan suç, kentlerde güvenlik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Toplumların temel gereksinimlerinden biri olan güvenlik olgusu; kentsel yapılanmanın önemli ölçütlerinden birisidir. Modern kentlerin kültürel yapılanmasının farklılığı karşısında, kente uyum sağlayamayan birey suçun öznesi haline gelmiştir. Gelenekten beslenen mahalle baskısının toplumsal denetimle nasıl ilişki kurduğuna dair çeşitli mekânsal açılımlardan yararlanılmıştır. Bu bağlamda çıkmaz sokak ve mahalle bekçileri mekânsal açılımlara örnek teşkil etmektedir. Çıkmaz sokak ve mahalle bekçilerinin bakmak, görmek gibi edimlerin kontrol mekanizmalarına olanak sağlaması, mahalledeki düzensizlik ve suç halini ortaya çıkartarak güvenliği sağlamada etkili bir role sahip olmuşlardır.

Doğu ve batı şehir medeniyetinde çeşitli biçimlerde ortaya çıkan mahalle olgusu, kentin sosyolojik kurgusundan bağımsız değildir. Osmanlı şehir toplumunda mahalle analiz edildiğinde; mahallenin kolektif kimliğe sahip toplumsal bütünleşme aracı olduğu, değerlerin paylaşıldığı ve sosyal kontrol misyonuna sahip olduğu görülmektedir. Modern kentlerde geleneksel Osmanlı şehirlerinde farklılaşmaya işaret eden mahalle baskısının temel dinamiği, politik manada yaşam tarzı kalıplarında tehdit olarak belirlenirken; sosyolojik bağlamda kentsel güvenlik yönüyle ele alınmaktadır. Bununla beraber Osmanlı şehirlerinde gündelik hayatta ahlaki kontrol ve gözetim aracı sayılan mahalle baskısı metaforu, adeta bir güvenlik aracına dönüşmüştür. Her ne kadar mahalle baskısının somut algısı, Osmanlı şehirlerinde tezahür etse de günümüz kent anlayışında yerini alan kırık camlar teorisi ve savunulan alan gibi argümanlarda mahalle baskısı gibi suçu önleyici bir nitelik arz etmektedir.

Sonuç olarak, mahalle baskısı kavramını konu alan çalışma mekânı kent sosyolojisi odağında ele alabilmeyi mümkün kıldığı için, kentsel güvenlik dinamiğini gözlemleyebilme olanağı vermektedir. Bu çerçevede özellikle Osmanlı şehirlerinde, mahallenin gündelik hayatının tespit ve analizi mahalle baskısının sosyolojik halini ortaya koyabilmektedir. Modernitenin ağır bastığı organik toplumlarda; bireyselleşme ile birlikte mahalle baskısının kentsel güvenliği sağlamadaki rolü azalmaktadır. Buradan hareketle, modern kentlerde mahalle baskısını oluşturan gerekçelerle, Osmanlı şehirlerinde mahalle baskısını oluşturan gerekçeler arasında bağ kurulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Açık, T. (2014). Mahalle ve Camii: Osmanlı İmparatorluğu'nda Mahalle Tipleri Hakkında Trabzon Üzerinden Bir Değerlendirme. *OTAM*, 35, 1-39.
- Akçakaya, N. (2019). Sosyal Kontrolün Başka Fenomenleri Gramatik Yapılar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(1), 403-442.
- Alada, A. (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle*. İstanbul: Sümer Yayınevi.
- Allan, K. (2020). *Çağdaş Sosyal ve Sosyolojik Teori, Toplumsal Dünyaları Görünür Kılmak*. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdealkent*, 1(2), 116-139.
- Aru, K. A. (1998). *Türk kenti (1. baskı)*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Asabere, P. K. (1990). The Value of A Neighborhood Street With Reference To The Cul-De-Sac. *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, 3(2), 185-193.
- Aslanoğlu, R. (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Ayvazoğlu, B. (1995). *Şehir Fotoğrafları*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bergen, L. (2010). Medeniyetin Cüzü: Mahalle. *İdealkent*, 1(2), 140-168.
- Berman, M. (2008). *Katı olan herşey buharlaşıyor: Marshall Berman*; (Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker). İstanbul:İletişim Yayınları.
- Beşe, E. (2006). Kırık Pencere Teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç ve Güvenlik. *Polis Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1-24.
- Cansever, T. (2013). *İslam'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Childe, G. (2014). *Tarihte neler oldu? (6. Bs.)* (Çev. A. Şenel, M. Tunçay). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Cicerali, E. E., & Cicerali, L. K. (2018). Şehir ve Güvenlik Yaklaşımlarında Çevresel Kriminolojiye Tarihsel Bir Bakış. *İdealkent*, 9(23), 95-112.
- Çadırcı, M. (1979). Tazminatın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 13(24), 45-58.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(3), 83-104.
- Çakır, R. (2008). *Mahalle Baskısı: Prof. Dr. Şerif Mardin'in Tezlerinden hareketle Türkiye'de İslam, Cumhuriyet, Laiklik ve Demokrasi*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Çetin, H. (2009). Medeniyet Tutulmasından Mahalle Baskısına: Global Köylülük. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 6(21-22), 169-186.
- Çetin, A. (2011). Bir Kavramın Kısa Tarihi: Mahalle Baskısı. *Mukaddime*, 3(3), 81-92.
- Demirarslan, S. (2005). "Geleneksel Türk Evlerinin Genel Değerlendirilmesi ve Bursa Yöresi Evleri", Bursa Halk Kültürü Uludağ Üniversitesi II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (20-22 Ekim 2005) Bildiri Kitabı, C.3, Bursa, s.845
- Derdiman, C. (2010). Kentleşmenin Suça Etkisi ve Kentlilerin Suçla Mücadelesinin Sosyal ve Hukuki Boyutları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 19(3), 49-73.
- Durkheim, E. (2002). *Moral Education* (Çev. E. K. Wilson & H. Schnurer). New York: Dover Publication.
- Durkheim, E. (2005). *Dinsel Yaşamın İlkel Biçimleri* (Çev. F. Aydın). İstanbul: Ataç Yayınları
- Durkheim, E. (2006a). *Toplumsal İşbölümü* (Çev. Ö. Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Engels, F. (2010). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* (Çev. Yurdakul Fincancı). Ankara: Sol Yayınları.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı Şehrindeki "Mahalle" nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine. *Osmanlı Araştırmaları*, 4 (04), 69- 78.
- Fikriyat. *Osmanlı 'da Mahalle Yapısı Nasıldı* (24.01.2019), <https://www.fikriyat.com/tarih/>, Erişim Tarihi:26.09.2022.
- Fromm, E. (2004). *Çağdaş Toplumların Geleceği* (Çev. Aydın Arıtan-Kaan H. Ökten). İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Geray, C. (1995). Kent Yönetimi İçin Yeni Yaklaşımlar ve Komşuluk (Mahalle) Biriminin Önemi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4 (6), 27- 38.

- Göktaş, U. (1994). Mahalle İmamı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c: 5, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm Ve Katılım. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(01), 49-71.
- Güneş, C. D. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (21), 55-69.
- Hansen, M. H. (1993), Introduction: The Polis as a Citizen-State, in: Hansen, M. H. (ed.), *The Ancient Greek City State. Symposium on the Occasion of the 250th Anniversary of the Royal Danish Academy of Science and Letters* (July 1-4, 1992), Copenhagen, 7-29.
- Işın, E. (2014). İstanbul'da Gündelik Hayat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnalçık, H. (2012). *Kuruluş Ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı: Devlet, Kanun, Diplomasi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İçli, T. (2010). "Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet". *Sosyolojiye Giriş*. (Der. İhsan Sezal). İstanbul: Beta Yayıncılık, 496-555.
- İsbir, E. G. (1991). *Şehirleşme ve Meseleleri*. Ankara: Gazi Büro Yayınları
- Karaman, Z. T. (2000). *21. Yüzyıla Başlarken Kent Güvenliği*. İzmir: İzmir Yerel Gündem 21 Yayını.
- Kaypak, Ş. (2016). Kentsel Bir Sorun Olarak Kentsel Güvenlik, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 4, Sayı 33, s. 35-50.
- Keleş, R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Keleş, R. 2002. *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2014). *Yerinden Yönetim ve Siyaset* (9. Bs.). İstanbul: Cem.
- Kelling, G. L. and Wilson, J. Q., (1982). Broken Windows. *Atlantic Monthly*, 249(3), p. 29-38.
- Kodak, D. (2011). Postmodernite Bağlamında Bireyselleşme ve Marka İlişkisi: Sinema Filmlerinde Starbucks Coffee Tüketicilerinin Kimlik Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kızıltepe, B. (2018). Mekânın Gemeinschaft İlişki Ağına Etkisi: Çıkamaz Sokak Örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(4), 235-256.
- Kuban, D. (1994). Mahalleler (Osmanlı Dönemi). *İstanbul ansiklopedisi*, Cilt 5.
- Kula, S., & Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(12), 191-210.
- Lippert, R. (2007). Urban revitalization, security, and knowledge transfer: The case of broken windows and kiddie bars. *Canadian Journal of Law and Society/La Revue Canadienne Droit et Société*, 22(2), 29-53.
- Lynch, S. M. (1997). *Dostluk Üzerine* (Çev. Ferma Lekesizalın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mai, L. (2005). "Doğu Alman Kentlerinde Kültür Şoku ve Kimlik Bunalımı". *Mekân, Kültür, İktidar* (Ed. A. Öncü ve P. Weyland). İstanbul: İletişim Yayınları, 107-114.
- Mardin, Ş. (1991). *Türkiye'de Din ve Siyaset*, (der. Mümtazer Türköne, Tuncay Önder). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2012). *Din ve İdeoloji* (21. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mazı, F. (2008). Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (10), 33-48.
- McKeever, J. R. (1968). *The Community Builders Handbook*. Washington, D.C.: Urban Land Institute.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. (Çev. G. Koca ve T. Tosun.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Okumuş, E. (2018). Şerif Mardin'de İslam Din Sosyolojisi-Bir Giriş Denemesi. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 8(2), 145-174.
- Ortaylı, İ. (2000). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özcan, T. (2001). Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi. *Marife*, 1(1), 129-151.

- Özgül, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 28(3), 383-400.
- Özyurt, C. (2007). Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(18), 111-126.
- Paydaş, E. (2015). Hukuk Sosyolojisi Açısından Kasâme Kurumu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 595-614.
- Polat, N. (2018). Mahalle baskısı bağlamında alevi ve sünni ilişkilerinin değerlendirilmesi Malatya örneği. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Rize.
- Sennett, R. (2006). *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir (2.baskı)* (Çev.T.Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sezik, M. (2019). Kent Güvenliğinin Sağlanması Bağlamında Mahalle. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 653-671.
- Stewig, R. (1966). *İstanbul'da Çıkmaz Sokaklar ve Gecekondu Meselesi* (Çev.R. Turfan, M. Yazman). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Neşriyatı: 54.
- Şenel, A., (1999). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şenyapılı, Ö. (1978). *Kentleşen Köylüler*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Tanyeli, U. (1987). Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15.yy). İTÜ Mimarlık Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), İstanbul.
- Tekin, Ü. (2004). Düünden Bugüne Sosyolojik Açıda Cemaat ve Cemiyet Kavramları. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(2), 107-120.
- Toprak, Z. (2001b). *Kent Yönetimi ve Politikası*. İzmir: Anadolu Yayıncılık.
- Tutar, H. (2012). Modernite ve Gelenek İkileminde Kimlik Tasavvurları. *Sakarya İktisat Dergisi*, 1(1), 56-69.
- Udovitch, A. L. (1989). "Urbanism, Islamic" Dictionary of the Middle Ages, XII (Ed. Joseph R. Strayer), New York , ss.307-311.
- Ülkür, S. (2019). Güvenlik, Otorite ve Bölüşüm Üçgeninde Kentin Tarihsel Evrimi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin.
- Wagner, R. H. (1973). "Introduction" in Alfred Schutz, On Phenomenology and Social Relations (Selected Writings) (Ed. Helmut R. Wagner), Chicago: The University of Chicago Press, s. 1-50.
- Yenen, İ. (2010). Geleneksel Mahalle Dindarlığının Gecekondu Dindarlığına Dönüşümü. *İdealkent*, 1(2), 196-215.
- Yılmaz, F. (1999/2000). XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırlarına Dair. *Toplum ve Bilim*, 83, 92-110.

Extended Abstract

Aim and Scope

The study focuses on the neighborhood pressure, which is on the political agenda and symbolizes urban security. Although there are many studies in the field of sociology and political science in the literature on neighborhood pressure; The fact that the number of studies investigating the effect of neighborhood pressure on urban security is very small and that uneven urbanization in the form of population agglomeration reveals the crime phenomenon has been decisive in the selection of the research. It is aimed to explain how the neighborhood, which is the determining factor in the Ottoman city culture, has undergone a change with the effect of modernity and the effect of neighborhood pressure on urban security.

Methods

In the study, a qualitative method has been applied to analyze the neighborhood pressure in Ottoman cities and modern cities comparatively based on the literature, and the determining components that make up urban security and the related issues are revealed. The analysis method developed by the study on the relationship between neighborhood pressure and urban security; It offers a specific perspective in terms of addressing the change of the neighborhood, which is located at the intersection of the spatial and social aspects of social interaction. In Ottoman cities, "neighborhood pressure" functions as an urban security tool that legitimizes moral control. Based on the view that the determining codes of modernity in the sociological pattern of daily life reproduce the hegemonic imagination of the neighborhood and its inhabitants, and that the

urban security logic of unbalanced urbanization is the carrier of crime, the analysis object of the study has been determined as the neighborhood that feeds on the daily life of the city.

Findings

What is neighborhood pressure? Can neighborhood pressure be defined in the context of urban security? While seeking answers to questions such as; urban security, everyday life, and concepts related to Ottoman cities were taken as the basis in the theoretical framework. The two main actors of the neighborhood, which form the basis of urban relations, are people and space. Neighborhood becoming a metaphor at the level of urban security; In this study, it is explained with the concept of neighborhood pressure. The concept of neighborhood pressure that emerged with the internalization of sociological codes in daily life; It is expressed as the reaction of the neighborhood by those who do not comply with the general moral values adopted by the neighborhood. According to Mardin, social control that emerges with change and development is realized through neighborhood pressure. Neighborhood pressure is to be collective, to share values, and to reproduce the control mechanisms of people such as "looking, seeing" in order for this sharing to occur. In this direction, the view that we come across with sociological and political dualities in the footsteps of Mardin was taken as a basis. Therefore, in the study, the residents of the neighborhood who form the habitus of the neighborhood, produce values that limit the movement area of people by reviving familiarity in the sociological space. In the Ottoman city inventory, the neighborhood is described with features such as "millet system", "everyday life" and "social structure". In line with these comments, Ottoman cities have an important share. The spatial codes of the neighborhood pressure which was a means of control in Ottoman cities, gained legitimacy through dead-end streets, neighborhood guards, and houses with bay windows.

Conclusion

Considering the fact that the security and welfare level of cities are closely related, it is thought that security violations will be reduced by the increase of uniform and very rigid structures in the process of spatially constructing urban modernity of neoliberal policies, by revising the urban planning and by reproducing the tools that can be used in urban planning over the organic meaning of the neighborhood. Neighborhoods based on belonging, in which the human factor is adopted in the urban security scale, reduces the crime phenomenon in the future.